

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

موضوع

عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری
ایران و فقه امامیه

استاد راهنما:

دکتر ابوالحسن شاکری

استاد مشاور:

دکتر کیومرث کلانتری

دانشجو:

محمد حسن مالدار

شهریور ۹۷

ب

اساتید محترم

شما روشنایی بخش تاریکی جان هستی و ظلمت اندیشه را نور می بخشی. چگونه سپاس گویم مهربانی و لطف شما را که سرشار از عشق و یقین است. چگونه سپاس گویم تأثیر علم آموزی شما را که چراغ روشن هدایت را بر کلبه ی محقر وجودم فروزان ساخته است. آری در مقابل این همه عظمت و شکوه تو مرا نه توان سپاس است و نه کلام وصف.

این پایان نامه را به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجودتان که در این سردترین روزگاران بهترین پشتیبان من است و به پاس قلب های بزرگتان که فریاد رس است و سرگردانی و ترس در پناهتان به شجاعت می گراید و به پاس محبت های بی دریختان که هرگز فروکش نمی کند به اساتید گرامی، جناب استاد آقای بازر پرس محترم دادسرای ارشاد، پدر، مادر و خواهر عزیزم تقدیم می نمایم.

آدمیان از هیچ چیز روی زمین به اندازه تفکر نمی ترسند. بیشتر از نابودی حتی بیشتر از مرگ؛
تفکر، ویرانگر و طغیانگر است مهیب و هولناک است، تفکر نسبت به تعصبات، نهادهای جا افتاده و
عادت های آسایش بخش، بی رحم است. تفکر به قعر جهنم سرک می کشد و نمی هراسد. تفکر عظیم،
چابک و آزاد است. نور جهان است و شکوه بشر!

برتراند راسل

چکیده

به استناد ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مصرف مسکر توسط غیر مسلمان می تواند منجر به وقوع دو عنوان مجرمانه گردد. این دو عنوان مجرمانه عبارتند از: ۱- تظاهر به مصرف مسکر ۲- ظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی. با وجود استفاده مقنن از مفهوم «تظاهر به مصرف مسکر» و «در حال مستی» لکن تعریفی از این دو مفهوم به عمل نیاورده است که این امر در کنار طرح سوالات و ابهامات فراوان، بستر اختلاف نظر بین صاحبان اندیشه و تشت آرا قضایی را نیز فراهم ساخته است. بر این اساس هدف اصلی این پژوهش تبیین و تفسیر دو مفهوم «تظاهر به مصرف مسکر» و «در حال مستی» و شرایط وقوع آن ها با تتبع در روایات معصوم، مذاقه در نظرات فقهای امامیه، بررسی کلام صاحب نظران و استناد به آرا قضایی صادره از محاکم کیفری ایران می باشد. نتیجه آنکه برای تحقق «تظاهر» به مصرف مسکر، نه تنها می بایست غیر مسلمان به طور علنی مرتکب مصرف مسکر شود بلکه این اقدام باید در اماکن یا معابر عمومی و با قصد جلب توجه مسلمانانی که حرمت مسکر را نگه می دارند انجام گیرد و این جلب توجه منتهی به دیده شدن وی توسط آنها گردد. بر این اساس مصرف مسکر در مکان خصوصی ولو در مرئی و منظر عام یا در مکان عمومی و به طور مخفیانه، موجب تحقق جرم مورد بحث نمی گردد. همچنین طبق یافته های علم پزشکی، حالت «در حال مستی» متفاوت از مست بودن و مسلوب الاختیار بودن است بدین معنا که در حال مستی به درجه ای از تاثیر الکل در بدن گفته می شود که غیر مسلمان نمی تواند مستی خود را پنهان کند و مستی وی آشکار است.

واژگان کلیدی: تظاهر، مسکر، غیر مسلمان، در حال مستی، اماکن عمومی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
۱- بیان مسأله	۱
۲- ضرورت و اهمیت تحقیق	۲
۳- سؤال‌های پژوهش	۳
۴- پیشینه پژوهش	۳
۵- فرضیه‌های پژوهش	۴
۶- اهداف پژوهش	۴
۷- روش شناسی پژوهش	۵
۸- سازماندهی پژوهش	۵
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱-۱- مفهوم شناسی	۷
۱-۱-۱- عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر	۷
۱-۱-۲- حقوق کیفری	۸
۱-۱-۳- فقه امامیه	۹
۱-۲- تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری ایران	۱۰
۱-۲-۱- تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر قبل از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷	۱۱
۲-۲-۱- تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷	۱۱
۳-۱- مبانی جرم‌انگاری عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان	۱۲

۱-۳-۱ زوال عقل ۱۳

۱-۳-۲ نقص قواعد عرفی - اخلاقی ۱۴

۴-۱ مستندات حقوقی عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری ایران و

فقه امامیه ۱۵

۱-۴-۱ مستندات فقهی ۱۵

۱-۴-۲ مستندات قانونی ۱۵

فصل دوم: عناصر مادی عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری ایران

و فقه امامیه

۱-۲ عنصر مادی جرم تظاهر غیر مسلمانان به مصرف مسکر ۱۸

۱-۱-۲ مصرف ۱۸

۲-۱-۲ مسکر ۱۹

۳-۱-۲ غیر مسلمان ۲۱

۴-۱-۲ تظاهر کردن ۲۵

۲-۲ عنصر مادی جرم ظاهر شدن در حال مستی در معاشر و یا اماکن عمومی ۳۳

۱-۲-۲ ظاهر شدن ۳۳

۲-۲-۲ در حال مستی ۳۴

۳-۲-۲ معاشر و اماکن عمومی ۴۰

فصل سوم: عناصر روانی عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری

ایران و فقه امامیه

۱-۳ علم ۴۴

۱-۱-۳ علم حکمی ۴۵

- ۱-۱-۱-۳ علم حکمی غیر مسلمان در تظاهر به مصرف مسکر ۴۶
- ۲-۱-۱-۳ علم حکمی غیر مسلمان به ظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی ۴۷
- ۲-۱-۳ علم موضوعی ۴۸
- ۱-۲-۱-۳ علم موضوعی غیر مسلمان در تظاهر به مصرف مسکر ۴۸
- ۲-۲-۱-۳ علم موضوعی غیر مسلمان به ظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی ... ۴۹
- ۲-۳ اراده ۵۰
- ۱-۲-۳ مقومات اراده ۵۲
- ۱-۱-۲-۳ مقومات اراده غیر مسلمان در تظاهر به مصرف مسکر ۵۲
- ۲-۱-۲-۳ مقومات اراده غیر مسلمان در تظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی .. ۵۳
- ۲-۲-۳ تاثیر اراده ۵۴
- ۱-۲-۲-۳ تاثیر اراده غیر مسلمان در تظاهر به مصرف مسکر ۵۴
- ۲-۲-۲-۳ تاثیر اراده غیر مسلمان در تظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی ۵۵
- ۳-۳ قصد ۵۶
- ۱-۳-۳ قصد عام ۵۷
- ۱-۱-۳-۳ قصد عام غیر مسلمان در تظاهر به مصرف مسکر ۵۷
- ۲-۱-۳-۳ قصد عام غیر مسلمان در تظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی ۵۸
- ۲-۳-۳ قصد خاص ۵۹
- ۱-۲-۳-۳ قصد خاص غیر مسلمان در تظاهر به مصرف مسکر ۵۹
- ۲-۲-۳-۳ قصد خاص غیر مسلمان در تظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی ۶۲

فصل چهارم: مجازات عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری

ایران و فقه امامیه

۶۴	۱-۴ مجازات تظاهر غیر مسلمان به مصرف مسکر
۶۴	۱-۱-۴ مجازات اصلی
۶۶	۲-۱-۴ مجازات غیر اصلی
۶۶	۱-۲-۱-۴ مجازات تکمیلی
۶۹	۲-۲-۱-۴ مجازات تبعی
۷۱	۲-۴ مجازات ظاهر شدن غیر مسلمان در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی
۷۲	۱-۲-۴ مجازات اصلی
۸۴	۲-۲-۴ مجازات غیر اصلی
۸۴	۱-۲-۲-۴ مجازات تکمیلی
۸۶	۲-۲-۲-۴ مجازات تبعی
۸۷	نتیجه گیری
۸۹	پیشنهادها
۹۱	منابع

مقدمه

در این قسمت از پایان نامه به ترتیب، بیان مسئله، ضرورت و اهمیت تحقیق، سوال های پژوهش، پیشینه پژوهش، فرضیه های پژوهش، اهداف پژوهش، روش شناسی پژوهش و سازماندهی پژوهش شرح و توضیح داده می شود.

۱- بیان مسأله

قباحت شرب خمر در آیات متعددی از قرآن مجید متجلی شده است، از جمله آن ها آیه ۹۰ سوره مائده است که خداوند می فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید شراب، قمار، بتها و ازلام، پلید و از عمل شیطان است پس از آنها دوری کنید تا رستگار شوید».^۱ به غیر از آیات قرآن، پیامبر اسلام (ص) نیز در رابطه با خمر فرموده است: شراب خوار از رحمت خدا دور شده است، شراب خوار همانند بت پرستان است و روز قیامت با فرعون و هامان محشور می شود (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۱۳۴). امام رضا (ع) نیز شراب را منشا فساد اجتماعی و آن را عاملی دانسته است که بشر را از درک حقایق باز می دارد (کلینی، ۱۳۸۸ش: ۴۰۵). فقهای شیعه اعم از متقدم و متأخر با توجه به آیات قرآن و روایات متعدد مصرف آن را چه کم باشد و یا چه زیاد، مست بکند یا نکند، مایع باشد و یا جامد؛ حرام و مستوجب ۸۰ ضربه تازیانه از باب حد دانسته اند (حلی، بی تا: ۲۲۶). با این حال از آنجا که در دین اسلام احترام به آداب و رسوم دیگر ادیان حتی الامکان مورد تاکید است، مصرف مسکر توسط غیر مسلمان در دو حالت و به منظور جلوگیری از جریحه دار شدن احساسات مسلمانان، حفظ نظم عمومی و احترام به عقاید و باورهای مسلمانان موجب مجازات است؛ ۱- غیر مسلمان تظاهر به مصرف مسکر کند ۲- غیر مسلمان در حال مستی در بین مسلمانان ظاهر شود (حلی،

۱- آیه ۹۰ سوره مائده: یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

۱۳۸۷ش: ۵۱۳). تدقیق در ماده «۲۶۶»^۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و «تبصره آن»^۳ بیانگر این مطلب است که مصرف مسکر توسط غیر مسلمان موجب مجازات نیست مگر آنکه وی تظاهر به مصرف مسکر کند و یا در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی ظاهر شود. با وجود استفاده مقنن از واژه «تظاهر» و «در حال مستی» لکن نه تنها شرایط وقوع و تحقق آن‌ها را بیان ننموده است بلکه تعریفی از این دو مفهوم بعمل نیاورده است که این امر در کنار طرح سوالات و ابهامات فراوان، بستر اختلاف نظر بین صاحبان اندیشه و نیز صدور آرای مختلف و متناقض قضایی بدون هیچ ضابطه مشخصی را فراهم نموده است که این امر خود موجب تضییع حقوق غیر مسلمانانی است که مرتکب جرایم یکسان شده اند زیرا احتمال این وجود دارد که هر دادرسی بنا بر آنچه که خود از این دو مفهوم استنباط می کند اقدام به صدور رأی کند در نتیجه تأسیس یک ضابطه مشخص در این رابطه ضروری و کاربردی به نظر می رسد.

۲- ضرورت و اهمیت تحقیق

عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر نه تنها می تواند زمینه ساز وقوع جرایم بزرگ و مهلکی شود بلکه می تواند توهین به عقاید و اعتقادات مسلمانان را نیز به همراه داشته باشد. در حقیقت بیش از قباحت مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان، جرایم مرتبط با آن‌ها بستر تخطی از چارچوب‌ها و تزلزل هنجارهای جامعه اسلامی را فراهم نماید. به عنوان نمونه تظاهر به مصرف مسکر موجب تذلیل و تخفیف مسلمانان، عقاید و آموزه های دینی آن‌ها می شود. همچنین جرم ظاهر شدن در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی نیز

۲- ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: غیر مسلمان تنها در صورت تظاهر به مصرف مسکر، محکوم به حد می شود.

۳- تبصره ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: اگر مصرف مسکر توسط غیر مسلمان علنی نباشد لکن مرتکب در حال مستی در معابر یا اماکن عمومی ظاهر شود به مجازات مقرر برای تظاهر به عمل حرام محکوم می گردد.

جدای توهین به افکار مسلمانان جامعه اسلامی، می تواند موجب به خطر افتادن امنیت شهروندان و تقلیل آن شود؛ زیرا به وجود آمدن اعتماد به نفس کاذب و کاهش قدرت تعقل و احساس باعث بروز گرفتن تصمیمات اشتباه و زیانبار برای خود و دیگران می شود که ممکن است زمینه ساز ارتکاب جرایم شدید از جانب غیر مسلمان شود. با این حال توضیح و تبیین این دو جرم و شرایط وقوع آن توسط مقنن مسکوت گذارده شده است در نتیجه ضرورت و اهمیت توجه به حقوق شهروندان بدون در نظر داشتن دین و نژاد آن ها ایجاب می نماید تا برای جلوگیری از پایداری شدن حقوق افراد این دو جرم به صورت تخصصی مورد بررسی قرار گیرد.

۳- سؤال های پژوهش

۱. اگر غیر مسلمان در مکان عمومی ولی به طور مخفیانه تظاهر به مصرف مسکر کند آیا جرمی محقق شده است؟
۲. اگر غیر مسلمان در خاک ایران ولی در اماکن عمومی که مختص غیر مسلمانان است ولی رفت و آمد مسلمانان نیز در آن بلا اشکال است مانند رستوران ویژه اقلیت ها مرتکب تظاهر به مصرف مسکر شود آیا جرم مذکور رخ داده است؟
۳. اگر غیر مسلمان پس از نوشیدن مسکر در معابر یا اماکن عمومی مست ظاهر شود آیا کافی برای تحقق جرم ظاهر شدن در حال مستی در معابر یا اماکن عمومی است؟
۴. اگر غیر مسلمان تبعه ایران در خاک کشور بیگانه تظاهر به مصرف مسکر کند آیا وی را می توان با توجه به قوانین ایران تحت تعقیب قرار داد؟

۴- پیشینه پژوهش

۱. مقاله بررسی پیامدهای حقوقی عدم اطلاع گردشگر خارجی نسبت به قوانین کیفری ایران از جمله مقالاتی است که در آن به این نتیجه رسیده است که در بحث حدود اصل بر عدم آگاهی گردشگر خارجی غیر مسلمان است (شاکری، بابایی، ۱۳۹۵ش: ۶۰).
۲. نویسنده کتاب تحریر الاحکام الشرعیه علی مذهب الامامیه معتقد است تظاهر در مکان عمومی مختص غیر مسلمانان مانند کلیسا و کنیسه نمود پیدا نمی کند (علامه حلی، بی تا: ۲۲۶).
۳. در آخر نویسنده کتاب شرح قانون مجازات اسلامی آورده است که برای تحقق جرم تظاهر به مصرف مسکر شخص باید در انظار عموم مرتکب مصرف مسکر شود و نوشیدن مخفیانه موجب تحقق جرم نیست (مصدق: ۱۳۹۵ش: ۲۸۴). این پایان نامه نیز در راستای همین مباحث مترصد طرح مطالب نو و تدقیق در جزئیات و بیان ناگفته های این موضوع است.

۵- فرضیه های پژوهش

۱. تظاهر کردن به مصرف مسکر توسط غیر مسلمان بدون آنکه کسی وی را ببیند موجب تحقق جرم مذکور نمی گردد.
۲. تظاهر به مصرف مسکر توسط غیر مسلمان در اماکنی که به آن ها اختصاص دارد سالبه بانتقاء به موضوع است.
۳. صرف حضور غیر مسلمان در حال مستی در معابر یا اماکن عمومی برای تحقق جرم ظاهر شدن در حال مستی کفایت می کند و نیازی به دیده شدن وی توسط کسی نمی باشد.
۴. غیر مسلمانی که در کشور خارجی مرتکب تظاهر به مصرف مسکر شده است با توجه به قوانین ایران قابل مجازات است.

۶- اهداف پژوهش

۱- تبیین و توضیح مفهوم و معنی واژه «تظاهر» در ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و شرایط وقوع این جرم.

۲- ابهام زدایی از عبارت «در حال مستی» در تبصره ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و بررسی شرایط تحقق آن.

۳- آسیب شناسی و نگاهی نقادانه به ماده ۶۳۸ قانون تعزیرات ۱۳۷۵.

۴- علت شناسی عدول مقنن از مجازات حدی بر خلاف مشهور فقهای امامیه در جرم «ظاهر شدن غیر مسلمان در معابر و اماکن عمومی» و جایگزینی مجازات تعزیری به جای آن در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲.

۷- روش شناسی پژوهش

روش تحقیق، مجموعه ای از قواعد و ابزارها و راه های معتبر و نظام یافته برای بررسی واقعیت ها، کشف مجهولات، یافتن روابط و دستیابی به راه حل مشکلات است (خاکی، ۱۳۸۲ش: ۲۰۱). به کارگیری روش توصیفی- تحلیلی، شیوه اصلی و مرسوم تدوین این پژوهش و فیش برداری از کتب، مقاله و آراء صادره از محاکم کیفری نیز ابزار اصلی گردآوری مطالب بوده است. مطالعه و بررسی کتب و مقالات و پایان نامه های حقوقی و فقهی، موید این مطلب است که پژوهش گری به صورت تخصصی آثاری مرتبط با عنوان این پایان نامه را نگارش و منتشر نکرده است.

۸- سازماندهی مطالب

مطالب در این پایان نامه به ترتیب ذیل در چهار فصل سازماندهی شده اند.

فصل اول به کلیات تحقیق از جمله مفهوم شناسی، تاریخچه، مبانی و منابع عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر پرداخته شده است.

فصل دوم، به بررسی عناصر مادی عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه اختصاص داده شده است.

در فصل سوم صرفاً عناصر روانی عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه مورد تدقیق و توجه قرار گرفته شده است.

در فصل چهارم نیز مجازات عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه بررسی شده است.

فصل اول: کلیات تحقیق

کلیات تحقیق شامل مفهوم شناسی، تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر در حقوق کیفری ایران، مبانی جرم انگاری عناوین مذکور در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه و در آخر مستندات عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر می باشد که در ذیل به هر یک از آن به طور مفصل پرداخته شده است.

۱-۱ مفهوم شناسی

یکی از وظایف نویسندگان، ارائه تعریفی روشن از مفاهیم و واژه های بنیادین پژوهش است. تبیین تعریف ها و ارائه معانی و مفاهیم توسط نویسندگان، به انتقال هدف مورد نظر وی به خواننده کمک می کند، چرا که ممکن است هر شخص بر اساس برداشت و ظن خود، واژگان مهم تحقیق را تعریف کند و احیاناً هماهنگ با منظور محقق نباشد در نتیجه در دستاوردهای تحقیق به تفاهم نرسند؛ لذا در ذیل به مفهوم شناسی تحقیق پرداخته می شود.

۱-۱-۱ عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان

با وجود آنکه احترام به افکار و رسومات دیگر ادیان در سرزمین های اسلامی مورد توجه دین مبین اسلام قرار داشته است لکن احترام به این افکار و رسومات تا آن جایی قابل پذیرش می باشد که باورها و اندیشه های مسلمانان مورد وهن قرار نگرفته و مورد هتک حرمت واقع نشود. مصداق بارز این سخن؛ مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در سرزمین های اسلامی است. مرز میان جرم بودن مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان و جرم نبودن آن، احترام به عقاید مسلمانان است. به عبارت دیگر آن لحظه که باور و حرمت مسلمانان مورد تجاوز و تعدی قرار گرفت می بایست غیر مسلمان را مورد باز خواست قرار داد. مراد از عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر در این پژوهش که برگرفته از فقه امامیه و صرفاً مختص غیر مسلمانان است، تظاهر به

مصرف مسکر توسط آنان و ظاهر شدن آن‌ها در حال مستی در معابر و یا اماکن عمومی می باشد که در ماده ۲۶۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و تبصره آن مورد توجه قرار گرفته اند. نکته مهم در بادی امر این است که این دو جرم لزوماً با هم اتفاق نمی افتند لکن احتمال به وقوع پیوستن آن‌ها به صورت طولی نیز وجود دارد.

۱-۲-۱ حقوق کیفری

اساساً قوانین جزائی آفریننده حقوق برای افراد جامعه نیست بلکه تنها افراد را مجبور رعایت حقوق و ارزش‌های می کند. به همین دلیل است که حقوق جزا را، حقوق ارزش‌ها نیز نامیده اند و مشخصه بارز حقوق جزا (کیفری) ضمانت اجرای شدید آن است، و این مجازات و کیفر است که حقوق جزا را به رشته ای سرکوب‌گر در مقابل سایر گرایش‌ها تبدیل کرده است (نوربها، ۱۳۸۷ش: ۹۶). از آن جا که این ابزار تنها در اختیار حاکمیت است، حقوق جزا را شاخه ای از حقوق عمومی دانسته اند. از حقوق کیفری تعاریف گوناگونی ارائه شده است (اردبیلی، ۱۳۸۶ش: ۸۲) که بر پایه یکی از تعاریف، موضوع آن مطالعه جرایم و اعمال ضد اجتماعی و قواعد حاکم بر واکنش دولت به آن‌ها (اعم از مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی) به منظور برقرار ساختن امنیت و نظم است. با شکل‌گیری جامعه و مفهوم دولت، می بایست قوانین و مقرراتی وضع می شد که روابط افراد با یکدیگر و نیز روابط آنان با جامعه را تنظیم و تنسيق می نماید، نظم عمومی تأمین و رعایت گردد. جامعه برای جلوگیری از نقض این قوانین، ضمانت‌اجراهایی تعیین نمود که عمدتاً کیفری بوده و هر عمل مخالف با قوانین و یا اراده حکمرانان را تنبیه و مجازات پاسخ می داد و با اعمال مجازات، به زعم خود به بهترین وسیله برای حفظ نظم عمومی متوسل شده بود. اما آنچه شایان توجه است این است که در جوامع اولیه، قوانین جزایی صرفاً محدود به تعیین واکنش مشخص نسبت به اعمال معینی بوده که مخالف اراده جمعی و سزاوار مجازات تلقی می شده اند و قطع نظر از اینکه جامعه چه هدفی را از اعمال این مجازات‌ها تعقیب می کرده است، مجازات مشخص و معینی بوده که خاص هر جرم بود و در

مقابل آن قرار می گرفت و بیش از این، هیچ قواعد علم و کلی تری، مصادیق جرم را در بر نمی گرفت و بر آن حاکم نبود. حقوق کیفری دامنه ای را در بر می گرفت که امروزه از آن به عنوان حقوق جزایی اختصاصی یاد می شود. یعنی تعیین مجازات هایی که در مقابل هر یک از این اعمال قرار می گیرد. در مجموع خصوصیات جوامع ابتدائی و کهن یعنی کوچکی و یکپارچگی آن ها و اینکه ارزش های گروه مورد قبول همه اعضای آن بوده، موجب محدود شدن قابل ملاحظه بزهکاری می شد. بدین سان هر چند فهرست اعمال مجرمانه در این جوامع با آنچه در قوانین جزایی امروز مشاهده می کنیم تفاوت داشت اما دامنه حقوق کیفری محدود به تعیین همین فهرست از اعمال مخالف ارزش های گروه و تعیین واکنش جمعی در مقابل آن ها می شد. به مرور با گسترش و توسعه روابط اجتماعی و بروز مقتضیات جدید کیفری و نتیجتاً توسعه دامنه جرایم و مجازات ها، تعیین قواعد و اصولی که کلیات حاکم بر جرایم و مجازات ها را معلوم نماید و نیز استخراج یک سری ضوابط کلی در این رابطه، ضروری به نظر می رسید و کم کم مقرراتی درباره مسئولیت کیفری، عفو، لزوم قانونی بودن جرایم و مجازات ها و شخصی بودن مجازات ها وضع گردید و حقوق جزایی عمومی شکل گرفت و شامل اصول و ضوابطی گردید که در مورد همه جرایم ساری و جاری بود (داوودی، ۱۳۸۵ش: ۹۶).

۱-۳-۱ فقه امامیه

یکی از اجزای تشکیل دهنده پژوهش حاضر فقه امامیه است لذا ارائه تعریفی از آن لازم و ضروری است. فقه در لغت به معنای فهم است و علم فقه، علمی است که در مورد احکام شرعی عملی مردم گفت و گو می کند (معین، ۱۳۹۱: ۸۴۰). فرقه امامیه قائل به وجوب امامت و عصمت و نص در امر خلاف هستند. در اصل نام امامیه بدان جهت بر آنان اطلاق می شود که به اصول سه گانه فوق اعتقاد دارند. فقه امامیه یکی از مذاهب فقهی در اسلام است. این مذهب از آن رو که پیروان آن از شیعیان دوازده امامی اند به فقه شیعه و از آن رو که بسیار به گفته های منسوب به جعفر صادق، امام ششم شیعیان، وابسته است به فقه جعفری نیز

مشهور است (عنایتی راد، ۱۳۷۴ش: ۴۲۰). ویژگی بارز فقه امامیه پویایی آن است که همین امر موجب دوام و پایداری آن در طول چندین سده شده است. اصطلاح «فقه پویا» که گاهی از آن به نام «فقه مترقی» نیز یاد می شود، به معنای به کارگیری اجتهاد در منابع اصیل و معتبر شرعی بعد از بررسی ابعاد و ویژگی های مختلف موضوعات و سنجیدن ابعاد قضا یا برای استنباط احکام شرعی آنها است به عبارت دیگر زمان و مکان دو عنصر تعیین کننده در اجتهاد می باشند و ممکن است مسأله ای که در قدیم دارای حکمی بوده است امروزه همان مسئله حکم جدیدی پیدا کند (موسوی خمینی، ۱۳۶۹ش: ۹۸) زیرا وظیفه فقیه شناخت موضوعات و حوادث پیش آمده و کشف حکم و نظریه های بنیادین اسلام است البته باید توجه داشت این بدان معنا نیست که مجتهد از چارچوب قواعد و اصول شرعی تخطی و بر اساس دیدگاهی مبتنی بر اندیشه و تفکر شخصی و غیر شرعی حکم کند بلکه در پرتو موازین شریعت و با استنباط از منابع درون دینی حکم مسئله مستحدثه فقهی را بیان و یا حکم اولیه موضوع را با توجه به احکام ثانویه مترتب شده بر آن با نیازهای اجتماع بشری و ضرورت های زمانی و مکانی منطبق می سازد زیرا عدم انطباق آن ها با افکار و اندیشه های مردم در هر دوره در چارچوب قران و سنت و موازین مسلم فقهی منجر به نابودی دین می شود لکن فقه امامیه با شناخت این گونه چالش ها و توجه به مقتضیات زمان و مکان راه را برای مطابقت فقها با نیازهای بشریت نسبت به زمان و مکان های مختلف باز گذاشته است.

۱-۲ تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان در حقوق

کیفری ایران

در این قسمت به بررسی قوانین مربوط به عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر توسط غیر مسلمانان پرداخته شده است و برای آشنایی هر چه بیشتر به سیر قانون گذاری در دو دوره قبل و بعد از انقلاب به بیان نظرات قانون گذار در این مورد پرداخته شده است.

۱-۲-۱ تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر در حقوق کیفری قبل از

انقلاب ۱۳۵۷

شکل گیری و تصویب قوانین در ایران از جهت هماهنگی با شرع اسلامی شکل واحدی نداشته است. در زمینه قانون مدنی سال های ۱۳۰۷، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴ هجری شمسی تلاش شده با شرع اسلامی مخالفتی نداشته باشد اما در زمینه قوانین جزایی پیش از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ وضعیت کاملاً متفاوت است چرا که قوانین جزایی پیش از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ بیشتر بر اساس دیدگاه های اندیشمندان مغرب زمین تدوین یافته است و اصراری در رابطه با تطبیق قوانین جزایی با شرع وجود نداشته است (حکمت نیا، ۱۳۷۹ش: ۳۴۹). براین اساس که در قوانین جزایی قبل از انقلاب، ماده ای در رابطه با جرم بودن مصرف مسکر توسط غیر مسلمان و به طور کلی جرم بودن مصرف مسکر وجود نداشت و تنها قانون گذار در فصل ۱۵ قانون سال ۱۳۰۴ در ماده ۲۷۵ تنها تجاهر به استعمال مشروبات الکلی را مشمول مجازات دانسته و بیان می داشت: «هرکس متجاهراً استعمال مسکرات و ... نماید به حبس تأدیبی از ۸ روز تا ۳ ماه یا به تأدیه غرامت از ۱۰ تومان الی ۵۰ تومان محکوم خواهد شد».

۱-۲-۲ تاریخچه عناوین مجرمانه ناشی از مصرف مسکر در حقوق کیفری بعد از

انقلاب ۱۳۵۷

پس از انقلاب اسلامی و به تبع آن ضرورت انطباق قوانین با شریعت مقدس اسلام، پاره ای از قوانین که با فقه اسلامی مطابقت نداشتند مورد بازنگری قانون گذار قرار گرفتند، از جمله این قوانین قانون مجازات اسلامی بود.